

Naci Cem Öncel

Saplamalar, Darbeciler ve Gelecek

20 Ağustos 2016

Küçük yaştan yetiştirilen seçkin askerler; ticaretle yakın ilişkiler; ordunun denetimini kaybedeceklerini anlayınca giriştikleri darbeler... Hayır, günümüzden değil, Yeniçerilerden söz ediyoruz.

Dünyada, iki asır içinde ordusunu 3-4 kez sil baştan yapılandırıp buna rağmen ayakta kalan kaç ülke vardır acaba? Osmanlı ve Türkiye tarihi, ordu üzerinden devlete hakim olmak isteyenlerin yıkıcı mücadelesine defalarca tanık oldu. Bu rekabetin merkezindeyse 400 yıl boyunca hep Yeniçeriler vardı.

SEÇİLMİŞLER ORDUSU VE 'SAPLAMALAR'

Yeniçeri Ordusu için yetiştirilecekler, kırsal kesimdeki Hristiyan tebaa içinden seçilirdi. Bunlar 14-21 yaş arasındaki zeki, sağlıklı çocuklar-gençlerdi. Seçilenler arasına -nitelikleri uygun olmadığı halde- hırsızlıkla girenlere 'saplama' denirdi. Bunların bulunup ayıklanmasına dikkat edilirdi. Örneğin Kanuni devrinde Pertev Mehmet Paşa, 'saplama' dolu olduğundan şüphelendiği bir gruptan hiç kimsenin Acemi Ocağı'na girişine izin vermemişti. Ne var ki bu özen sonraki devirlerde kaybolacak, seçim kriterleri değişecektir.

'ÖNCE DEVLET' Mİ, YOKSA OCAK MI?

Yeniçeri Ocağı, dayanışma refleksleri çok güçlü bir yapıydı. Zamanla Devlet-i Aliye'nin 'sadık kulları' olmak yerine, özerk çıkarlarını gözetten bir gruba dönüştü. Öyle ki, 1790'lı yıllarda İstanbul esnafının %40'ının Yeniçerilerle bağlantılı olduğu varsayılıyor. Ayrıca bazı kolluk kuvvetlerinin (günümüzün polis ve jandarması) ellerine geçmesi, güçlerini iyice pekiştirdi. Bu gibi nedenlerle, 19.Yüzyıl başlarındaki Yeniçeriler, yaygın bir toplumsal ağa sahip; finans, ticaret, hatta propaganda ayakları bulunan silahlı bir örgüt görünümündedir.

"ESKİ" YENİÇERİLER, "YENİ DÜZEN"E KARŞI

Devletin, savaşı boykot etme noktasına gelen Yeniçerilerle yola devam edemeyeceği artık ortadaydı. Bu nedenle Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) birliklerinin kurulması Yeniçerileri hayli kızdırmıştı. Ve tabii gözden düşüp, nihayetinde 'askerlikten atılacaklarını' anlamaları zor olmadı. Yeniçeriler ülkenin içinde bulunduğu sorunları bahane ederek 1807'de III.Selim'i, bir yıl sonra da IV.Mustafa'yı darbeye indirip katlettiler. Bu süreçte Osmanlı'nın Fransa'yla yakınlaşmasına karşı olan dış güçlerin, perde arkasından isyancıları desteklediği öne sürülmüştür.

KANLI BİR SON

Yeniçerilere bu kanlı darbelerinin bedelini ödeten, Sultan II. Mahmud oldu. Padişah, 1815'ten itibaren güvendiği adamları aracılığıyla tasfiye sürecini başlatmıştı. Ayrıca alınan 'mali' önlemlerle, esnafın ve ulemanın Yeniçerilerle bağı gevşetilmişti. Tüm bu hamleleri fark eden Yeniçeriler, 15 Haziran 1826'da İstanbul'da son kez isyan ettiler. II.Mahmud ise "**Hurûc ale's-Sultan**" (meşru sultana karşı ayaklanma) karşısında devletin ileri gelenleriyle birlikte "**ölmek var, dönmek yok**" diye yemin ediyor; aile üyeleriyle helalleşiyordu. Halkın açık desteğini talep eden padişaha göre Yeniçerinin 'kazan kaldırmasına' karşı çözüm, "**ehl-i irz ahalinin kendi kazanlarını evlerinin önlerine çıkarması**" idi. Nitekim öğrenciler ve mahalle imamı önderliğindeki halk, tekbir sesleriyle isyancıları karşı yürüyüşe

geçti. Kalabalığın niç beklemedikleri tepkisi karşısında şaşırان Yeniçeriler, “**Ey arkadaşlar, tutur getirmeyin (ümitsizliğe kapılmayın); sûret-i tereddüt göstermeyin! Ocak namı, dem-i kıyamete dek kalkmaz!**” diye birbirine moral vermeye çalışıyordu. Ancak padişaha bağlı silahlı kuvvetlerin müdahalesiyle isyan beş-altı saat gibi kısa bir sürede bastırılmış, sonrasında Yeniçeriler kanlı biçimde ortadan kaldırılmıştır. Yeniçeri Ocağı’na son veren bu karşı darbe, Vak’a-i Hayriye (Hayırlı Olay) olarak anılacak; hatta ‘İstanbul’un yeniden fethi’ sayılacaktır.

ORDU - TARİKAT İLİŞKİSİ VE KAYYUMLAR

II.Mahmud’un Yeniçeri Kışlası ile birlikte yıkılmasını emrettiği başka binalar da vardı. Bunlar İstanbul’daki Bektaşî dergahlardı. Çünkü Yeniçeriler kendilerini Bektaşî tarikatına mensup kabul ederlerdi. Üstelik bu ilişki yüzyıllar içinde manevi bağlılığın ötesinde bir boyut kazanmıştı. Öyle ki Yeniçeriler kendilerini “Ocağ-ı Bektâşîyan / Zümre-i Bektâşîyan” olarak anıyorlardı. II.Mahmud yönetimine göre “Hacı Bektaş Veli piran-ı a’zam ve ehlullah idi ve ona diyecek bir söz yoktu”. Ancak Bektaşîlik içine ‘fesatla’ sızanlar, Yeniçeriler vasıtasıyla orduya ve devlete hükmetmek istiyorlardı. Bu nedenle bazı tekkeler yıkıldı; Babalar önce hapsedildi, sonrasında başka beldelere sürüldü. Devlet, farklı amaçlarda kullanılmak üzere (okul, cami, vb.) pek çok Bektaşî binasına el koydu. Kimi mülkler satılarak hazineye gelir kaydedildi. Kapatılmayan büyük Bektaşî dergahlarına ise devlet tarafından kayyumlar atandı.

DÜNDEDEN YARINA

Elbette anlatılanların günümüze benzerliğinden hareketle bir konuda yanılgıya düşmemek gerek: Yargı sürecindeki FETÖ, Bektaşîlik gibi bir tarikat değil, çekirdeği örtülü bir cemaat hareketidir. Üstelik ikisinin dünya ve din görüşleri arasında zıtlığa varan çok önemli farklar vardır. Kaldı ki Yeniçeriler, ‘manevi’ iddiaya sahip tek bir kişinin emir-komutası altında değildi. Yine de tüm bu farklara rağmen temel gerçek değişmiyor: Benzer koşullar, benzer sonuçlar doğuruyor. Ordunun ticarileşmesi ve siyasileşmesi; tek bir grubun ordu üzerindeki ağır etkisi; bir zümrenin ordu vasıtasıyla yönetimde karar verici olma gayreti, her zaman bir sorun.

Tarihteki darbe girişimlerine ve sonrasına baktığımızda şunu söyleyebiliriz: Bu tür büyük sarsıntılarda polisiye-askeri-adli tedbirler nasıl gerekliyse, beraberinde ‘rehabilitasyon’ ve ‘restorasyon’ programları da öylesine gerekli. Çünkü ‘ceza’, suçluları durdursa bile yeni bir mağdurlar kuşağının oluşmasını (aile yakınları, çocuklar vd.) engelleyemiyor. Ayrıca devletin ne kadar ‘haklı’ olduğunu anlatması da, uzun vadede yeterli olmuyor. Mağduriyetler, zamanla kızgınlık ve nefreti; nefret saldırgan propagandayı; ve propaganda, intikam duygularıyla yüklü kuşakları doğuruyor. Geçmişten feyz alarak, bu yıkıcı sarmalı buaünden önlemeve çalışmak verinde olmaz mı?

başından emniyete girmek yerine emniyetin...

HER YERDE HÜRRİYET

DİĞER KANALLAR

[Facebook](#)

[Twitter](#)

[RSS](#)

[Kişisel Verilerin Korunması](#)

[Hürriyet Kurumsal](#)

[Bize Ulaşın](#)

Hürriyet
com.tr

© Copyright 2022 Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş